

Пуковник СТЕВО ЈОВАНОВИЋ

НАСТАВНИ ФИЛМ

Филм је веома значајно савремено васпитно-образовно средство. Он веома снажно утиче на формирање савременог човека, постао је његова неопходна културна потреба. Посебан је значај филма у настави. За разлику од других, наставни филмови су рађени тако да се могу непосредно уклопити у ток систематске наставе као њен органички део.

Већ је прошло 50 година од када је филм први пут коришћен као наставно средство, а да та његова функција није потиснута или замењена савременијим техничким средствима. Напротив, његова техника је веома напредовала и он представља и те како корисно наставно средство. Мада су у њему слике и графички симболи основно изражајно средство, наставни филм има велику предност у настави испред класичних слика и графичких симбола. Његове могућности да објективну стварност прикаже што реалније и непосредније неупоредиво су веће и, може се рећи, квалитативно друкчије. Помоћу слика у класичном смислу ове речи, дијафилмова и графичких симбола могу се приказати поједини објекти, радње и појаве, мање-више у статичком виду, као одвојене и фиксирани појаве и ситуације, без предочавања акција и процеса, без приказивања динамике животног збивања онако каква је она у стварности. Међутим, филм је у могућности да све то изрази и дочара човековом оку. Тим својством он је омогућио да се превазиђе статичност и да се учине очигледним и оне појаве и процеси који се не запажају непосредно човековим оком. У томе је његова велика вредност и предност не само у односу на слику већ и на друга визуелна наставна средства.

Вредност филма као наставног средства је специфична и највише долази до изражаја у наставној пракси кад се жели приказати нешто динамично, нека радња, покрет или процес. Ту су његове могућности веома велике, тако да се најразличитије појаве могу учинити очигледним и приступачним човековом посматрању. Наставни филм повећава моћ човековог ока, дочарава му збивања која су за њега била недокучива и неприступачна непосредном виђењу, на пример, рад мотора са унутрашњим сагоревањем, лет и продирање зрна кроз средину различите густине, циркулација крви, размножавање микроорганизама и сл.

Филмом се може повећати или смањити стварна величина објекта. Тиме се обогаћује класичан принцип очигледности. Наставним

филмом се доводе у учионицу најстарија прошлост и најудаљенији простори и објекти, често човеку неприступачни. У радње и процесе укључује се и фактор време као четврта димензија, а временски ток се може убрзати или успорити. То је омогућило да се оком прате веома сложени процеси као што је рашћење биљке и др. Збивања се на филму временски подешавају и свде на трајање које је најпогодније за потребе наставе. Тако, на пример, време рада групе за запречавање или трајање марша, вежби и сл. скраћује се више пута и своди на дужину која одговара наставним потребама и могућностима.

Наставним филмом се такође даје могућност да се из неке области проучавања издвоји и прикаже оно што има већу васпитно-образовну вредност и да се занемари оно што је мање важно и споредније. На филму се региструју и репродукују сложене и обимне операције и радње које се у стварности, из разних узрока, тешко понављају. На пример, за организовање неке веће вежбе или маневра потребно је дуже ангажовати велик број људи и материјалних средстава, тако да се овај вид обуке, иако веома користан и ефикасан, не може често практиковати или понављати. Међутим, благодаревећи филму све то могу да виде и користе у настави и они који нису непосредно учествовали у вежби, маневру итд.

На филму се могу приказати радни процеси инструктивног карактера као што је, рецимо, обука у руковању, рационалној употреби и раду на најкомпикованијим машинама и инструментима. Филмом се у том случају показују поједине техничке радње у целини или по елементима, а према потреби оне се по вољи успоравају и понављају, и то увек на потпуно исти начин, што је немогуће при мануелном раду. Јер, ма колико и највежбанији инструктор настојао да поједине радње понови на исти начин, то ће му тешко поћи за руком. Стога филм у стицању техничких вештина и умешности у руковању техником све више добија у значају као колективни инструктор. Ово је олакшано применом тзв. техничког непрекидног филма код којег су крај и почетак траке везани, те се без премотавања може непрекидно понављати.

Филмом се не стичу само јасне визуелне представе и чулна сазнања, већ он олакшава и разумевање појава апстрактног карактера, омогућује дубље упознавање и лакше схватање објективне стварности.

Филм може имати и значајну естетску вредност у настави. Комбинацијом боје, звука и покрета оствареном савременом филмском техником, појачава се изражајна могућност наставног филма у естетском погледу.

Филм је веома импресивно наставно средство; он буди пажњу и појачава интересовање учесника у настави. Он, стога, нарочито користи, што је експериментално потврђено, потпросечним посматрачима, а нарочито онима који визуелно најинтензивније доживљују стварност. Филм такође служи као моћно средство не само за повећање знања, обучавање у вештинама и др., већ и за усвајање и мењање ставова. У том смислу нарочито се користи као ефикасно средство у

појединим армијама. Добрим наставним филмовима веома успешно се развијају друштвена осећања, љубав према домовини, мржња према непријатељу и сл.

Због својих позитивних особина наставни филм је веома цењен као средство у настави, али понегде се његова улога прецењује. Он данас наилази на све ширу примену у армијској наставној пракси уопште, а нарочито код армија развијеније техничке базе. Међутим, филм није универзално наставно средство које треба да истисне друга средства. Он нема општи карактер, већ је то специфично средство, са специфичном наставном функцијом, а његова се вредност процењује реално у склопу других наставних средстава.

Поред позитивних страна наставни филм има и недостатака. Његове слабости могу доћи до изражаја нарочито онда кад се нецелисходно користи. Начелно филм није препоручљив ако се нека радња или процес могу приказати експериментом или у пракси стварнога рада. Нецелисходно је, на пример, правити односно приказивати филм о процесу рада на једном техничком средству уколико је то могућно практично показати, а поготову ако у раду могу учествовати и слушаоци. Ево неколико таквих тема из армијске проблематике: чишћење оружја, уређивање магацина, обука у гађању ручним бацачима и сл. Јасно је да се све те теме могу обрадити непосредним ангажовањем војника и њиховим активним учешћем у наставном процесу што је далеко ефикасније, успешније и дидактички правилније, него кад се за то користи наставни филм. С обзиром да је филм још увек доста скупо наставно средство корисније је да се новац употреби за филмску обраду оних тема где може доћи до изражаја специфично својство филма, односно филмске технике.

Филм може дати и нетачне представе о величини предмета који су њиме приказани уколико су они потпуно нови за гледаоце. Тако на пример, величину неког топа, тенка, бацача, авиона и сл. тешко можемо оценити ако их нисмо у стварности видели, или ако се поред њих на филму не налази неки предмет познате величине помоћу којег можемо упоређивањем оценити димензије непознатог објекта. Исто тако филмом се могу добити погрешне представе о временском трајању неког процеса, појаве или догађаја. Радња која траје више дана па чак и година може на филму да се прикаже за неколико десетина минута па и за краће време. О тим чињеницама се мора водити рачуна кад се приказују наставни филмови.

Филм се као наставно средство тешко адаптира, подешава и мења у складу са променама било у стварности коју приказује, било у садржају наставе. Он остаје као фиксирана ситуација и садржај и услед тога често формално и садржајно заостаје релативно брзо иза живота и догађаја. Ова негативна особина наставног филма може имати за последицу не само заостајања и конзервативност у настави него и шаблонизам у раду наставника.

Филм је колективно наставно средство рађено за „просечног“ учесника у настави. Самим тим се при његовом коришћењу не може

водити довољно рачуна о индивидуалним разликама учесника. Стога не треба очекивати да ће га сви они једнако схватити и разумети. Објашњавање стручних термина, тежих појмова и узрочно-последичних веза у филмској радњи не долази довољно до изражаја. Филм у првоме реду каже какво је нешто, он је у том смислу копија стварности, али у мањој мери одговора на питање зашто је нешто (радња, појава, процес) онакво какво је филмом приказано. Филм је често више дескриптивно него експликативно средство. Ово је и разумљиво, јер је његова снага у визуелности, у слици. Због недостатка у објашњавању појава може објективно водити површности у настави, простом примању слика без мисаоног напора, уколико се о тим његовим слабијим странама не води рачуна у пракси и његова употреба не сведе на реалну меру. Иначе, и поред свих слабости, филм је једно од ефикаснијих средстава у савременој настави уопште па и у армијској. Али, при његовом коришћењу мора се стално имати у виду да је његова улога као наставног средства специфична, а не општа, универзална.

Наставни програми у Армији су веома разноврсни. Поред стручних са војно-стручном тематиком постоје и програми морално-политичког васпитања и општекултурног образовања војника и старешина. Филм се користи као наставно средство у изучавању свих ових програма, односно свих предмета у оквиру појединог програма. Приказују се и филмови општијег карактера који нису непосредно везани за поједине наставне програме или предмете: из области технике, привредног развика земље, општекултурног просвећивања, документарни, историјски, војно-стручни и сл.

Полазећи од наставног програма може се говорити, у најширем смислу, о три врсте наставних филмова: о опште-културним, војно-стручним и морално-политичким.

Општекултурни филмови могу бити из разних области културног и друштвеног живота уопште и из живота и рада у Армији. Такви су, на пример, филмови: *Песници борци*, *У кањону Таре*, *Саобраћај у ФНРЈ*, *Стихија* је побеђена и сл. Ова врста наставних филмова третира опште теме и поједини од њих најчешће нису рађени да се могу уклопити у наставни час или на други начин укључити непосредније у наставни процес. Они само на изванредан начин доприносе успешнијем савлађивању програма војно-стручне, морално-политичке и општекултурне изградње војника и старешина, али не као саставни део наставног програма већ више као његова допуна. Ипак, гледано и са те стране, они су корисни за наставу. То је случај нарочито са појединим, иако ретким филмовима ове врсте који могу унеколико послужити као илустрација ширег дела појединог наставног програма и наставног предмета, стицању извесних представа и појмова корисних за потпуније и лакше схватање онога што се у војно-стручној и другој настави обрађује.

Тематика филмова ове врсте најчешће је широка те се и због тога не могу уклопити у програм појединих наставних предмета а још мање наставних јединица. Због свега тога при њиховом приказивању

не практикују се сви они методски поступци и припреме као за приказивање правих наставних филмова. Обично се приказују колективно и ван учионице, у посебним дворанама и на другим местима одређеним за колективне представе. Приказивање ових филмова уствари веома је блиско приказивању обичних биоскопских представа.

Војно-стручни и идеолошко-политички наставни филмови обично су рађени према наставним потребама и у оквиру наставних планова и програма. Они су дидактички усмерени и својим садржајем упућују на начин коришћења као и на место које им припада у наставном поступку. Према ширини и врсти тематике могу се делити на:

Тематске или јединичне наставне филмове. То су они филмови који садржајем не прелазе једну наставну јединицу (Војник у нападу, Војник у одбрани, Рад јуришне групе и др.).

Комплексне који садрже обимнији наставни материјал и то најчешће из више наставних предмета. Такви су, на пример, сви они филмови који приказују здружене вежбе где се види рад више родова у разним степенима командовања.

Прегледни који су у неколико слични комплексним, али се од њих разликују по намени и сложености. Они дају преглед наставног рада у току више наставних јединица из једног или више предмета вршећи на тај начин неку врсту синтезе прећеног градива (технички филмови). Овакви филмови корисно служе понављању и утврђивању градива, а могу успешно послужити и као увод у неку комплексну тему.

Допунски су они филмови који се употребљавају као средство за допуну или илустровање наставне јединице. Они су обично оријентисани на приказивање појединих момената из наставног процеса.

Инструктивни су филмови намењени обучавању људства у вршењу неких радњи. Прикладни су у првом реду за техничко образовање и обучавање људства у руковању и начину коришћења технике. Погодни су, дакле, за стицање војних вештина. Успешно се користе и у спортском образовању, јер омогућују анализу покрета при пливању, атлетици и слично.

Постоје и методско-инструктивни филмови који обрађују наставни процес са дидактичко-методског аспекта и служе изграђивању наставника и унапређивању методске стране наставе.

Наставне филмске регистрације се свде на регистровање наставних детаља који се користе за усавршавање наставника, а могу се приказивати и слушаоцима.

Документарни су филмови рађени на основу оригиналних историјских докумената.

Све наведене врсте наставних филмова треба да одговарају основним дидактичко-психолошким захтевима, то јест да представљају одређену целину, да су педагошки и психолошки прилагођени категорији учесника у настави, да су прегледни и систематизовани.

Наставни филмови могу бити звучни и неми. Педагошка пракса се одлучно изјашњава за неми филм и њему даје предност. Ако је

филм озвучен, пажња се у току приказивања дели на слику и тон, што се нагативно одражава на учовање и потпуно коришћење слике и филмске радње. Тиме се слаби визуелни утисак. Сматра се да се филмски коментари дати звучним филмом обично само меморирају, механички усвајају и да пасивизирају мишљење већег дела посматрача, јер обично одговарају нивоу схватања просечног учесника, а за остале су неподесни. Коментар онемогућује наставнику да на основу свог познавања целокупне наставне ситуације у наставној групи која гледа филм смишљено усмерава наставни процес и својим објашњењима одређује ритам рада. Стога ће успех наставног филма бити већи кад наставник непосредно даје објашњења и врши допуне у складу са садржајем филма и циљем наставне јединице. Наставников коментар ефикасније делује и јаче привлачи пажњу посматрача него онај на филму.

С друге стране, филмови код којих је звук нераздвојно везан са садржајем имају изразиту предност. Такви су, на пример, они који у склопу радње приказују звучне ефекте (експлозије, разне шуме, говор наставника код методско-инструктивних филмова, акустичну атмосферу неке средине и др.). Тон је поготову природно уклопљен у филмске радње фолклорног карактера у филмовима за учење страних језика и сл.

Филмски коментари могу бити и у виду текста. Овакви коментари по вредности заостају иза звучних. Наиме, тешко је подесити време за њихово читање и то синхронизовати са сликом. Текст нарочито одвлачи пажњу од слике и филмске радње. Зато је филм са текстовним коментаром најтежи за праћење и даје најмање резултата у настави. Он је нарочито неподесан за оне гледаоце који спорије читају. Уколико на филму има више текста утолико је то у већој супротности са суштином филма као визуелног доживљаја. Најбољи је онај наставни филм где слика „говори за себе“, јер је ту коментар непотребан и другостепеног значаја. Учесници у настави сами учовају и схватају садржај и активније размишљају о свему ономе што на филму виде.

Наставни филм у колору најчешће има предност над црно-белим. То је разумљиво. Филм у боји адекватније одражава стварност, јаче делује на гледаоце, има емоционалну естетску предност и стимулативније утиче на пажњу и интерес у настави. Међутим, ако се жели да дођу до изражаја у првоме реду контуре, оштре ивице и структура предмета, онда је изражајна моћ црно-белог филма изразитија и ефикаснија.

Наставни филмови се обично могу користити на више начина што зависи од њиховог карактера, врсте и намене, методске спремности наставника и сл. Међутим, наставни филм је обично на изврстан начин дидактички усмерен, тако да композицијом и садржајем одговара одређеној фази наставног процеса и тиме упућује и на начин коришћења.

Филм се може користити, на пример, као увод у већу тему која ће се обрађивати дуже и у више наставних јединица, као што су филм-

мови који приказују класичну и новију ратну технику, поједине видове борбених дејстава здружених јединица и други. Приказивањем таквих филмова омогућује се да учесници у настави стекну извесну предспрему корисну за успешније изучавање постављене теме.

Сем тога, филм може послужити и као увод у излагању новог градива. За то се користе они филмови, или њихови делови, којима се пређено градиво обнавља и повезује с новим. У овом случају филм служи као припрема учесника у настави за успешније и лакше разумевање и усвајање новог градива.

Фолм може да буде и основно наставно средство за обраду одређене наставне јединице која се као заокружена целина обрађује на једном наставном часу. У том случају филм је основни извор за стицање нових знања и представља тематску целину по обиму адекватну једној наставној јединици.

Кад се користи као допунско наставно средство филм приказује само оне наставне радње које се обрађују на једном наставном часу и најчешће служи као илустрација онога што је на часу прорађивано. Поред тога може да обрађује и поједине важније детаље и моменте из садржаја наставне јединице.

Филм се може употребити и као средство за понављање, утврђивање и проверавање градива из једне или више наставних јединица, или као материјал за синтезу пређеног градива. Наиме, у настави се, у мањој или већој мери, одвојено, изоловано прелазе поједине партије градива у оквиру једног наставног предмета или већих наставних целина. Стога слушаоци понекад нису у могућности да сагледају целину и унутрашњу везу између појединих делова у оквиру једног или између сродних предмета. Зато се поједини филмови рађени за ту сврху могу ефикасно користити као синтеза више методских јединица и тако омогућити да слушаоци схвате предмете или њихове делове у јединству, повезаности и узајамној условљености.

У том смислу се нарочито успешно користе они филмови где је приказан заједнички рад и дејство, односно садејство родова или видова војске. Поједини родови се обучавају одвојено и изоловано а на вежби, маневру и слично дејствују заједнички, обука се спроводи у пракси онако како би то изгледало у борби. Филмови који приказују овакве радње веома корисно служе да људство појединих родова види и доживи како изгледа њихова улога и деловање у заједници са другима.

Поред наведеног, сваки наставни филм се може користити и за понављање, утврђивање, вежбање и проверавање одговарајућих тема.

Приказивање наставног филма је основни део рада који је условљен квалитетом припрема. Приказивањем се неће постићи успех ако није солидно припремљено, методски правилно изведено, а његови резултати проверени. Према томе, у приказивању можемо разликовати ове фазе наставног процеса: припрему наставника; припрему учесника у настави; припрему услова приказивања; ток приказивања и анализу резултата рада с филмом.

Свака од тих фаза има посебну дидактичку вредност. Оне исто тако једна на другу утичу, узајамно се допуњују и условљавају и у целини узете утичу на наставне резултате филма.

Припрема наставника. Неопходно је да припрема наставника буде темељита и адекватна садржају и намени филма, узимајући при томе у обзир категорију учесника у настави, услове приказивања и друге факторе који утичу на резултат приказивања. Сваки наставни филм има нечега специфичног па у припреми и то свакако треба да дође до изражаја.

Значајно је да наставник претходно гледа филм, да се упозна са његовим садржајем, да очу позитивне и негативне стране и сагледа своју улогу у припреми гледалаца, место и улогу у процесу приказивања и задатке у организовању дискусије и других наставних поступака после приказивања. Само ако се сагледа и одреди његово место у наставном процесу и ако се правилно интегрира у наставну целину, моћи ће се филм успешно уклопити у план наставног часа. Уколико наставник не може филм унапред гледати ваља да темељито проучи приручно упутство о његовом приказивању и друге материјале у вези с темом која је њиме обрађена, а посебно запажања наставника који су га већ користили.

Разумљиво је да се припреме и наставника и учесника у настави врше само кад је реч о филмовима којима се обрађује ново градиво (уводни, тематски, допунски и др.). При томе је важно да се сумирају и користе искуства из ранијег приказивања. Припреме наставника могу бити и групне, нарочито кад ће се приказивати комплексни филмови. У овом случају и учеснике ће припремати више наставника и то сваки по свом роду, служби, специјалности и слично, што ће зависити од садржаја филма. Оваква припрема редовно је бољег квалитета него кад је врши један наставник. Искуства указују на то да од припреме наставника, његовог схватања садржаја, методске умешности и сагледавања своје улоге у читавом процесу рада у највећој мери зависи успех и ефикасност наставног филма.

Припрема учесника у настави. Филм има најмање утицаја и наставног ефекта кад је претходно знање учесника у настави о теми на довољној висини. Резултати зависе и од тога колико и како су они упућени у гледање наставног филма и у учење помоћу њега, колико су „филмски писмени“. У том смислу се и истиче питање њихове припреме.

Наставник процењује колико је филм приступачан конкретним гледаоцима и колико су они у стању да га са разумевањем прате. При том он полази од њихове моћи схватања ценећи то из перспективе конкретних посматрача (војника, подофицира, официра, инструктора, питомца и сл.). Један од основних задатака наставника је да претходним објашњењима што више смањи „психолошко одстојање“ између филма и учесника у настави. Од успеха у томе зависи у великој мери корист коју ће филм дати.

Наставник ће, такођер, упутити учеснике у настави на која места и проблеме да нарочито усмере пажњу у току приказивања, да

им укаже на нејасне ситуације примећене на филму уз давање потребних објашњења и упутстава, да објасни нове речи и термине и поједине нејасне појмове употребљене у филму, као и да изнесе основне проблеме које филм третира и питања на која даје одговоре.

Уколико се учесници у настави претходно више заинтересују за садржај филма и боље припреме да га активно прате уколико ће и успех бити већи. На наставнику је да их усмери на откривање проблема и њихових решавања на филму, да им укаже да ће после приказивања бити дискусије, анализа и проверавање колико је садржај филма усвојен. Ово ће, свакако, подстаћи гледаоце да са већом пажњом и интересовањем прате филм.

Припреме услова приказивања. Филмска техника захтева посебну припрему и специфичне услове за коришћење. Да би се остварила економичност у времену нужно је извршити све организацијске и техничке припреме за приказивање, обезбедити људство за руковање кинопројектором, за замрачивање и сл. Начелно сваки наставник треба да зна руковати кинопројектором, а добро је да се у томе обуче и слушаоци (поједини војници или старешине). Сва техничка средства ваља претходно испробати.

За приказивање је најпогоднија полузамрачена просторија, нарочито за неме филмове кад наставник даје коментаре. У полумраку је омогућено лакше руковођење процесом наставе и остварује се пристија атмосфера између наставника и учесника у настави. Сем тога, ефикасност приказивања биће већа кад се води рачуна о амбијенту, кад посматрачи седе удобно и без замарања, кад није ни превише вруће ни хладно, а ваздух проветрен и сл. Приказивање у учионицама, наставним кабинетима и на другим местима где се редовно изводи настава много су успешнија него у великим дворанама и на неуобичајеним местима. Свака нова средина одвлачи пажњу од филма, без обзира на то што се приказује у полузамраченој или замраченој просторији.

Ток приказивања. Претходне припреме за приказивање филма у великој мери условљавају његове наставне резултате. Али само приказивање обично не тече у свему онако како је то предвиђено. Често долази до обрта и непредвиђених реаговања гледалаца која наставник мора будно пратити и утицати да наставни процес тече успешно. Спретном наставнику то ће бити могуће иако услови нису најповољнији с обзиром на атмосферу у којој се филм приказује.

Наставни филмови су често доста синтезирани, кондензирани у погледу садржаја. За релативно кратко време приказују се релативно обимни садржаји, иако ово не мора бити увек случај. Због релативно брзог одвијања радње постоји опасност да поједини учесници у настави не могу пратити са разумевањем њен ток. Истина, филмска техника је доста напредовала и омогућује успоравање или убрзавање, као и прављење краћих методских застоја у току приказивања, чиме је подигнута дидактичка ефикасност филма, али тиме није наведена опасност отклоњена. Стога је веома значајан ритам приказивања, ње-

гово усклађивање са могућностима праћења гледалаца, са степеном њиховог интелектуалног узраста и практичној оспособљености за учење с филма.

Само правилно приказивање и то у најповољнијим физичким и психолошким условима може бити крунисано успехом. Основни је захтев да у процесу приказивања буду активно ангажовани и учесници у настави и наставник. Степен њихове активности одређује у извесном смислу и карактер филма, али много више зависи од методског поступка у току приказивања. У том смислу постоје многобројне методске могућности, а од способности наставника зависиће да ли су изабране најефикасније.

У извесној ситуацији учесници у настави могу гледати филм и без присуства наставника. За овакво приказивање неопходне су и специфичне организацијске и друге припреме. Међутим, таква пракса рада, иако могућна у Армији, није препоручљива, јер даје слабије резултате. Поготову није препоручљива кад се приказују неми филмови.

Стандардни начин приказивања је уз присуство наставника који даје нужна објашњења. Овакав методски поступак, уколико су објашњења целисходна и са радњом усклађена, даје добре резултате. Практика је показала да је присуство наставника увек корисно, па и онда кад из објективних разлога не долази до активног изражаја у процесу приказивања филма.

Приказивање може бити и такво да учесници у настави дају објашњења, описују и тумаче радњу и доносе судове и закључке. Овакав начин рада је веома ефикасан, јер обезбеђује већу активност и уноси више импулса и динамичности у наставни рад. Наставник даје објашњења само по оним питањима која учесници у настави не могу сами решити и подстиче их на самосталан рад и размишљање.

Ако се у току приказивања води рачуна о томе да се филмска целина не разбије и не изгуби њено методско јединство, сви коментари, питања и објашњења биће усмерени на то да учесници у настави доживе филм као органску целину. На то ће утицати и карактер самог филма.

Наставни филмови који својим садржајем интензивно емоционално делују, где су радње и процеси избудљиви и динамични — као што су, на пример, они са тематиком из наше народноослободилачке борбе — емоционална страна може одвратити пажњу и интересовање учесника у настави од онога основног што из филма треба да науче. Емоционални елеменат може потиснути у позадину интелектуални, садржајни део филма. Да се такав наставни филм не би доживљавао као обична филмска представа, што би значило и његов неуспех, наставник мора посебно водити рачуна како за време припремања учесника тако и у току приказивања. Ту је његова улога веома велика. С друге стране, не може се рећи да и емоционална и естетска страна филма нису од значаја и да и њих вешт наставник неће искористити у васпитном и естетском погледу. Али, за наставу је неопходно да

остане разумна, дидактичка равнотежа између емоционалне и друге компоненте у њеном садржају.

Анализа резултата рада с филмом. Приказивањем није завршен рад на наставном филму. Потребно је накнадно третирање битних појава и законитости за које наставник претпоставља да их гледаоци нису довољно учили и разумели. На ту потребу чешће се наилази после приказивања звучних филмова, кад наставник није могао дати никаква објашњења у току приказивања. Сем тога, врло је честа потреба да се после приказивања изведу закључци, формулишу ставови, праве накнадне белешке, цртежи, шеме и друго, што није било могућно урадити у току приказивања.

После приказивања могу се формулисати и одговори на поједина важнија питања на која филм треба да одговори. Исто тако, после гледања одређених филмова нужно је изводити практичне радове по угледу на оно што је на филму демонстрирано.

Редовно је после сваког филма потребно организовати дискусију о садржају, приказивању и другим његовим странама, анализирајући читав процес рада и проверити колико су учесници у настави усвојили његов садржај и овладали оним што је приказано. Резултати проверавања су основно мерило успеха филма. На основу тога наставник може одлучити о евентуалном поновном приказивању ради понављања, утврђивања и проверавања знања.

На крају, пажљив наставник такођер ће забележити своја запажања и искуства о приказаном филму, што ће користити њему или другима при поновном приказивању.